

ΙΣΤΟΡΙΑ 2019 - ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1

α. Φεντερασιόν: Μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων, η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό -για τα μέτρα της περιοχής- βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα. [σχολικό βιβλίο σ. 46]

β. Ορεινοί: Μέσα στην εθνοσυνέλευση του 1862-4 συγκροτήθηκαν οι πυρήνες των δύο μεγάλων παρατάξεων, των πεδινών και των ορεινών, όπως ονομάστηκαν. Οι ορεινοί απαρτίστηκαν από διάφορες ομάδες (υπό τον Δ. Γρίβα και τον Κ. Κανάρη) με κοινό στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών. Βρήκαν υποστηρικτές μεταξύ των μικροκαλλιεργητών, των κτηνοτρόφων, των εμπόρων και των πλοιοκτητών. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση της παράταξης των Ορεινών. [σχολικό βιβλίο σ. 77]

γ. ΕΑΠ: Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες. [σχολικό βιβλίο σ. 153 και 156]

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Σωστό
- ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

α. Οι Φιλελεύθεροι προκήρυξαν εκλογές για αναθεωρητική εθνοσυνέλευση, με στόχο να νομιμοποιήσουν τις μέχρι τότε ενέργειές τους και να περιορίσουν τις αρμοδιότητες του βασιλιά. Η συνασπισμένη αντιπολίτευση, όμως, απροσδόκητα κέρδισε τις εκλογές. Ο Βενιζέλος έφυγε στο εξωτερικό. Η νέα κυβέρνηση έκανε δημοψήφισμα για την επιστροφή του Κωνσταντίνου, στο οποίο η ετυμηγορία ήταν υπέρ του βασιλιά. Δίστασε όμως να αλλάξει την εξωτερική πολιτική και να επιδιώξει ειρηνική λύση. Το μέτωπο κατέρρευσε, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική ήττα.

Στις 25 Ιανουαρίου 1921 η *Αναθεωρητική Εθνοσυνέλευση* που προέκυψε από τις εκλογές του Νοεμβρίου ανακηρύχθηκε *Συντακτική*, καθώς θεωρήθηκε αναγκαίο να αλλάξει εξ ολοκλήρου το σύνταγμα. [σχολικό βιβλίο σ. 96 – 97].

β. Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου(1920) το κόμμα των Φιλελευθέρων ηττήθηκε στις εκλογές και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επέστρεψε στην Ελλάδα. Αυτό έδωσε την αφορμή στους *Συμμάχους* να εκφράσουν καθαρότερα την αλλαγή της στάσης τους απέναντι στην Ελλάδα. Επιπλέον, οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλεινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο. Συγχρόνως το εθνικό κίνημα των Τούρκων με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ γινόταν διαρκώς ισχυρότερο τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας. Ο μικρασιατικός πόλεμος έληξε τον Αύγουστο του 1922 με ήττα και υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Χιλιάδες πρόσφυγες, ακολουθώντας το στρατό, άρχισαν να φτάνουν στην Ελλάδα. [σχολικό βιβλίο σ. 50 και 144] → ίσως το χωρίο της σελίδας 50 για τα οικονομικά αντίποινα της Αντάντ προαιρετικά.

ΘΕΜΑ Β2

Οι πρόσφυγες είχαν ζήσει σε τόπους με πολιτιστική παράδοση πολλών αιώνων, την οποία μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα. Η μουσική που έφεραν μαζί τους επηρέασε τον τρόπο έκφρασης των λαϊκών στρωμάτων και αναδείχθηκε σε λαϊκή μουσική της πόλης (ρεμπέτικα). Πρόσφυγες οργανοπαίχτες και τραγουδιστές κυριάρχησαν στη λαϊκή μουσική σκηνή μέχρι το 1940. Οι πρόσφυγες έκαναν αισθητή την παρουσία τους και στον πνευματικό χώρο. Οι λογοτέχνες Γ. Σεφέρης, Η. Βενέζης, Κ. Πολίτης, Γ. Θεοτοκάς, Σ. Δούκας, ο ζωγράφος και συγγραφέας Φ. Κόντογλου και ο μουσικός Μ. Καλομοίρης είναι μερικοί από τους πολλούς Μικρασιάτες που διέπρεψαν στα γράμματα και τις τέχνες, πλούτισαν τη νέα ελληνική γλώσσα και συνέβαλαν στην εξέλιξή της. Γενικότερα, σημαντική υπήρξε η προσφορά των προσφύγων στη διαμόρφωση της σημερινής ελληνικής ταυτότητας. [σχολικό βιβλίο σ. 169]

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Μετά την επίσημη τελετή άφιξης του πρίγκιπα Γεωργίου στην Κρήτη (9 Δεκεμβρίου 1898) και την αναχώρηση των ξένων ναυάρχων (10 Δεκεμβρίου 1898) άρχισε η πολιτική οργάνωση της Κρητικής Πολιτείας με βασική πολιτική πράξη την εκπόνηση Συντάγματος. Τελικά το 1899 το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας, που συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος, αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Πρέσβων των Προστατίδων Δυνάμεων στη Ρώμη, τέθηκε αμέσως σε εφαρμογή.

Το θετικό και αισιόδοξο κλίμα των δύο πρώτων ετών της λειτουργίας του νέου καθεστώτος άρχισαν να σκιάζουν απειλητικά σύννεφα, τα οποία επρόκειτο να δημιουργήσουν λίγο αργότερα σοβαρή εσωτερική κρίση. Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας ήταν υπερβολικά συντηρητικό και παραχωρούσε στον Ηγεμόνα, όπως ονομάστηκε ο Ύπατος Αρμοστής, υπερεξουσίες, που εύκολα μπορούσαν να τον οδηγήσουν σε δεσποτική συμπεριφορά. **Επεξηγηματικές πληροφορίες για την**

νοοτροπία του πρίγκιπα Γεωργίου περί συγκεντρωτικής διακυβέρνησης της Κρήτης παρέχει η β΄ πηγή. Σύμφωνα με τις αναμνήσεις του γενικού πρόξενου της Αγγλίας Έσμε Χάουαρντ ο Υπάτος Αρμοστής όχι μόνο δεν επιθυμούσε τη συνεργασία με τους υπουργούς του αλλά φανερά εκφράζονταν κατά του συνταγματικού πολιτεύματος απορρίπτοντας ως ανώφελες τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες και τη λαϊκή κυριαρχία. Επικαλούμενος τη στρατιωτική του ιδιότητα πίστευε πως μόνο η επιβολή αυστηρής πειθαρχίας – όπως σε ένα πολεμικό πλοίο – ήταν η αρμόζουσα για τη διακυβέρνηση της Κρήτης ανεξαρτήτως των προθέσεων των Μεγάλων Δυνάμεων για το χαρακτήρα του συντάγματος. Επιπλέον, η ασάφεια στον ακριβή καθορισμό αρμοδιοτήτων δημιουργούσε τριβές και προσωπικές αντιπαραθέσεις στο έργο της διοίκησης. Οι τοπικοί παράγοντες της Κρήτης, που πολέμησαν για την ελευθερία του νησιού και στήριζαν με ενθουσιασμό τον Πρίγκιπα, έβλεπαν τώρα με δυσφορία και πικρία να παραγκωνίζονται και να διορίζονται σε καίριες θέσεις Αθηναίοι σύμβουλοι του Γεωργίου, που αγνοούσαν τα κρητικά πράγματα και την ψυχολογία των Κρητών.

Αλλά το πιο σημαντικό ήταν η διαχείριση του εθνικού ζητήματος της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Στο ουσιώδες αυτό ζήτημα παρατηρήθηκε εξαρχής διάσταση απόψεων μεταξύ του Γεωργίου και του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο Γεώργιος πίστευε ότι η λύση του εθνικού ζητήματος θα ωριμάζε με συνεχείς παραστάσεις και υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ ο Βενιζέλος, βλέποντας τα πράγματα πρακτικότερα και ρεαλιστικότερα, θεωρούσε ότι η λύση έπρεπε να είναι σταδιακή, με βαθμιαίες κατακτήσεις. Ως πρώτη μάλιστα κατάκτηση θεωρούσε την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από τις κρητικές πόλεις και την αντικατάστασή τους από ντόπια πολιτοφυλακή, με Έλληνες αξιωματικούς. **Σύμφωνα με τα παραθέματα α΄ και γ΄ ο Βενιζέλος οδηγήθηκε στη διαμόρφωση αυτής της στρατηγικής για δύο λόγους: της εξάρτησης της Κρήτης από τις Μεγάλες Δυνάμεις και των προσωπικών συνεννοήσεων του Πρίγκιπα Γεωργίου με αυτές. Συγκεκριμένα, ο Βενιζέλος το 1901 θεωρούσε ότι την τουρκική κυριαρχία είχαν αντικαταστήσει οι Μεγάλες Δυνάμεις καθώς το σύνταγμα που ενέκριναν μπορεί να κατοχύρωνε την αυτονομία τυπικά αλλά στην πραγματικότητα δεν επέτρεπε στην Κρήτη αυτόνομες πολιτικές πρωτοβουλίες παρά μόνο μετά την λήξη του αρμοστειακού καθεστώτος. Από την άλλη η άγνοια του περιεχομένου των διαπραγματεύσεων και των διαβημάτων του πρίγκιπα Γεωργίου ο οποίος δεν ενημέρωνε τους συμβούλους του όζυνε το κλίμα καχυποψίας και σύγκρουσης.**

Έτσι, η διάσταση των απόψεων στο πολιτικό ζήτημα δεν άργησε να λάβει τη μορφή προσωπικής αντιπαραθέσης. Ο Βενιζέλος είχε καταστήσει σαφές ότι δεν αναγνωρίζει στον Πρίγκιπα το δικαίωμα να διαχειρίζεται προσωπικώς το εθνικό ζήτημα της Κρήτης: «*Ως ένας εκ των τριακοσίων χιλιάδων Κρητών, δεν σας εκχωρώ το δικαίωμά μου, ώστε μόνος σεις να ρυθμίζετε αυτοβούλως την εθνικήν πολιτικήν του τόπου μου!*». Κακοί σύμβουλοι του Γεωργίου διοχέτευαν χαλκευμένα και συκοφαντικά κείμενα στις αθηναϊκές εφημερίδες εναντίον του Ελευθερίου Βενιζέλου, γεγονός που δημιούργησε βαρύ κλίμα διχασμού.

Η κρίση κορυφώθηκε στις 18 Μαρτίου 1901, όταν ο Γεώργιος απέλυσε τον Βενιζέλο από το αξίωμα του υπουργού. Για να υποστηρίξει τις απόψεις του στο εθνικό ζήτημα της Κρήτης, ο Βενιζέλος δημοσίευσε στην εφημερίδα «*Κήρυξ*» των Χανίων, που ο ίδιος εξέδιδε, πέντε πολύκροτα άρθρα, με το χαρακτηριστικό τίτλο «*Γεννηθήτω φως*». Ο Γεώργιος ακολούθησε πολιτική αδιαλλαξίας και προχώρησε σε μέτρα περισσότερο αυταρχικά, με την απαγόρευση της ελευθεροτυπίας και με διώξεις και φυλακίσεις διακεκριμένων μελών της κρητικής αντιπολίτευσης.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Το 1830, οι υποδομές του ελληνικού κράτους ήταν ακόμη πρωτόγονες. Γέφυρες, αμαξιτοί δρόμοι, λιμάνια, υδραγωγεία, δημόσια κτίρια, όλα όσα στηρίζουν την οικονομική και διοικητική λειτουργία του κράτους, είτε δεν υπήρχαν καθόλου, είτε βρίσκονταν σε κακή κατάσταση. **Σύμφωνα με τον πίνακα για την εξέλιξη του οδικού δικτύου 1830 – 1912 το 1830 είχαν κατασκευαστεί μόλις 13 χιλιόμετρα.** Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ήταν απόλυτα φυσικό να στραφεί το ενδιαφέρον της διοίκησης προς την κατασκευή των απαραίτητων, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, έργων. Οι προθέσεις, που ήταν και στον τομέα αυτό πολύ καλές, προσέκρουσαν στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν, και ειδικότερα στην αδυναμία εξεύρεσης των αναγκαίων οικονομικών πόρων. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι το ελληνικό κράτος ξεκίνησε με ένα βαρύ δημοσιονομικό φορτίο, την εξυπηρέτηση δηλαδή των δανείων που είχαν συναφθεί στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια του Αγώνα αλλά και αργότερα, στους δύσκολους καιρούς της κρατικής του συγκρότησης.

Στις χερσαίες συγκοινωνίες αλλά και στα περισσότερα από τα δημόσια έργα που είχε ανάγκη η χώρα, η έλλειψη του ιδιωτικού ενδιαφέροντος ήταν δεδομένη, καθώς οι επενδύσεις στις βασικές αυτές υποδομές δεν ήταν ιδιαίτερα κερδοφόρες. Το κράτος είτε απ' ευθείας, είτε μέσω των δήμων, προσπάθησε να ξεπεράσει τις δυσκολίες αυτές με τις δικές του δυνάμεις. Η δραστηριότητά του ήταν μάλλον υποτονική, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1870, καθώς τα χρήματα έλειπαν και οι μέθοδοι που υιοθετήθηκαν δεν ήταν δημοφιλείς (για παράδειγμα, οι αγγαρείες των αγροτών στην κατασκευή δρόμων). **Η υποτονική δραστηριότητα αποδεικνύεται και από τα στοιχεία του πίνακα. Μέχρι το 1872 είχαν κατασκευαστεί 502 χιλιόμετρα, αύξηση βέβαια που δεν προκάλεσε ραγδαίες αλλαγές στην παραγωγή και την εξέλιξη της οικονομίας. Όπως διευκρινίζει και η β' πηγή το κόστος και οι δυσκολίες μεταφοράς εμπόδιζαν την ανάπτυξη της εγχώριας αγοράς. Στον αγροτικό τομέα παρατηρείται στασιμότητα στις εξαγωγές και αύξηση των εισαγωγών. Για παράδειγμα στην Τρίπολη οι ποσότητες σιταριού σάπιζαν ενώ στο Ναύπλιο πραγματοποιούνταν εισαγωγές προφανώς για να καλυφθούν οι εγχώριες ανάγκες. Επίσης στα 1857 τα σιτάρια χαρίζονταν όταν στην Αθήνα η τιμή τους αυξήθηκε στις 6 δραχμές το κιλό. Αντίστοιχα, στην παραγωγή οικοδομικών υλικών και άλλων διατροφής σημειώνονται παρόμοια φαινόμενα. Στα 1880 τα τούβλα της περιοχής του Μαραθώνα κόστιζαν 16 δραχμές η χιλιάδα και χρειάζονταν οκτώ ώρες για να φτάσουν στην Αθήνα με αποτέλεσμα η τιμή τους να εκτοξεύεται στις 60 δραχμές. Επίσης στα 1887 οι τιμές στη λιανική πώληση άλλων ειδών διατροφής διέφεραν ανά περιοχή.**

β. Οι ελληνικές κυβερνήσεις (με πρωθυπουργό τον Τρικούπη, κυρίως) έκριναν ότι οι ελληνικές συγκοινωνιακές υποδομές έπρεπε ταχύτατα να προωθηθούν, ώστε να συνδεθεί η χώρα με τους διεθνείς άξονες. Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε ανάμεσα σε άλλα ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως ενίσχυση της γεωργίας και βελτίωση της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας. **Στο β' παράθεμα τονίζεται χαρακτηριστικά ότι ο Τρικούπης ανήγαγε σε βασικό στόχο την κατασκευή δημοσίων έργων, ιδίως την ανάπτυξη των συγκοινωνιών, πολιτική που δικαιώθηκε καθώς η υλοποίηση της κατασκευής τεχνοοικονομικής υποδομής ήταν εντυπωσιακή. Η εκσυγχρονιστική του αντίληψη περί σύνδεσης της οικονομικής αναβάθμισης της χώρας με ένα άρτιο δίκτυο συγκοινωνιών συνιστούσε τον πυρήνα της πολιτικής του.**

Ειδικότερα στον τομέα της οδοποιίας τα αποτελέσματα ήταν άμεσα όπως επισημαίνεται και στην γ' πηγή.

Η πύκνωση του οδικού δικτύου πέρασε στην πρώτη θέση των εθνικών και τοπικών προτεραιοτήτων προς το τέλος του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού. **Σύμφωνα με τον πίνακα κατά την περίοδο 1872 – 1892 κατασκευάστηκαν 3.289 χιλιόμετρα που έφτασαν το 1912 σε 4637 αποδεικνύοντας και την επιτάχυνση των διαδικασιών κυρίως από τις τρικουπικές κυβερνήσεις. Βέβαια, όπως αναφέρεται στο γ' κείμενο, στον προχωρημένο 19^ο αιώνα το ελληνικό οδικό δίκτυο διαδραμάτιζε περιορισμένο ρόλο, καθώς μόλις στα τέλη του 19^ο αιώνα έπαψαν να αποτελούν απλώς «οδούς διείσδυσης» και συνδέθηκαν με τους αγωγούς επικοινωνίας . Η οικονομική ανάπτυξη, δηλαδή οι πρώτες συγκεκριμένες ενδείξεις αλλαγών στην ελληνική οικονομία (πηγή γ'), οι πιο γρήγοροι ρυθμοί αστικοποίησης, η δημιουργία των κεντρικών σιδηροδρομικών αξόνων και η ανάπτυξη του εσωτερικού εμπορίου ήταν παράγοντες που προώθησαν την κατασκευή οδικού δικτύου. Παραπλήσιες πληροφορίες καταγράφονται στο β παράθεμα. Ειδικότερα, η ανάπτυξη εσωτερικού δικτύου προϋπέθετε περισσότερο την ανάπτυξη του εμπορίου και των παραγωγικών δυνάμεων.**

γ. Στους ανασταλτικούς παράγοντες θα πρέπει να συμπεριλάβουμε το μεγάλο κόστος της κατασκευής δρόμων σε ορεινά εδάφη αλλά και τον <<ανταγωνισμό>> των θαλάσσιων συγκοινωνιών που κυριαρχούσαν στις μεταφορές κοντά στα παράλια, δηλαδή σε πολύ μεγάλο τμήμα της χώρας. **Επιπρόσθετα η πηγή γ αναφέρει ότι η ανάπτυξη του οδικού δικτύου ήταν κυρίως αποτέλεσμα μιας απόπειρας οικονομικής ανάπτυξης χωρίς ωστόσο να αλλάζουν με γοργούς ρυθμούς οι δομές της ελληνικής κοινωνίας.**